

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ (1830-1881)

Η ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΟΥ ΝΕΟΣΥΣΤΑΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Η ίδρυση του ελληνικού κράτους.

- Αποτελέσμα Επανάστασης του 1821 και ξένης διπλωματικής υποστήριξης
- Ρόλος Μεγάλων Δυνάμεων (Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία):
 - Εγγυήτριες της ανεξαρτησίας
 - Στήριξη μοναρχικού καθεστώτος
- Ζητήματα που απασχόλησαν:
 - η έκταση του κράτος
 - το καθεστώς

2. Εδαφική έκταση και πολίτευμα

- Περιορισμένη έκταση → γέννηση της Μεγάλης Ιδέας
- Μοναρχία → προκαλεί ανάπτυξη φιλελεύθερου και συνταγματικού κινήματος

3. Ο αλυτρωτισμός και η Μεγάλη Ιδέα

- Ορισμός: Πολιτική για απελευθέρωση των αλύτρωτων ελληνικών περιοχών
- Εθνική συναίνεση γύρω από την Μεγάλη Ιδέα
- Κριτικές φωνές (Μαυροκορδάτος, Ροϊδης) → μειοψηφία
- Επιδράσεις στον πολιτικό βίο: κυριαρχία του αλυτρωτισμού στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική

4. Οι πρώτες προσπάθειες συγκρότησης του κράτους.

- Κατάσταση το 1830:
 - 750.000 κάτοικοι
 - Κατεστραμμένες υποδομές από τον Αγώνα
 - Πλήγμα στον ναυτικό στόλο (Ύδρα, Σπέτσες, Ψαρά)
 - Καταστροφή ελαιώνων – παραμέληση εγγειοβελτιωτικών έργων
 - δυσκολία στις συγκοινωνίες

5. Οργάνωση του Κράτους επί Όθωνα

- Ήρθε από τη Βαυαρία με επιτελείο:
 - Συμβούλους
 - Επιστήμονες
 - Καλλιτέχνες

6. Σκοπός: Οικοδόμηση του κράτους με βάση:

- Σύγχρονα ευρωπαϊκά πρότυπα
- Αρχές του κλασικισμού

7. Τομείς Παρέμβασης & Επιτεύγματα

- Νομοθεσία
- Δημόσια διοίκηση
- Εκπαίδευση
- Πολεοδομία Αθήνας
- Μνημειακή αρχιτεκτονική
- Στρατός – Δημόσιες υπηρεσίες

Επιτυχία κυρίως στη διοίκηση και τον θεσμικό σχεδιασμό

8. Προβλήματα και αποτυχίες.

- **Οικονομία:**
 - Έλλειψη κεφαλαίων
 - Υποθήκευση εθνικών γαιών (δάνεια Αγώνα)
 - Αδυναμία αγροτικής αναδιανομής
- **Ασφάλεια:**
 - Ληστεία (ενισχυμένη από την αλυτρωτική πολιτική και τους άτακτους)
- **Άλλα εμπόδια:**
 - Αναλφαβητισμός
 - Δεισιδαιμονία

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ 3ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

1. Πολιτικό κλίμα πριν την Επανάσταση

- Αρχικός ενθουσιασμός για τον Όθωνα → γρήγορη δυσαρέσκεια
- Λόγοι δυσαρέσκειας:
 - Παραγκωνισμός παλαιών αρχόντων από την εξουσία
 - Άρνηση Όθωνα να παραχωρήσει **Σύνταγμα**
 - Ανακήρυξη Αυτοκεφάλου Εκκλησίας Ελλάδας → αντίδραση Εκκλησίας & λαού

2. Συμμαχία ετερόκλητων δυνάμεων

- Συντηρητικοί άρχοντες
- Φιλελεύθεροι πολιτικοί & διανοούμενοι
- Συντηρητικοί εκκλησιαστικοί κύκλοι

Κοινή απαίτηση: Συνταγματική μοναρχία

3. Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843

- Στρατιωτικό κίνημα
- Αναγκάζει τον Όθωνα να:
 - Συγκαλέσει εθνοσυνέλευση
 - Παραχωρήσει Σύνταγμα

4. Το Σύνταγμα του 1844.

- Ένα από τα πιο φιλελεύθερα Συντάγματα της εποχής
- Όχι πλήρης λαϊκή κυριαρχία λόγω:
 - Έλλειψης σταθερών πολιτικών κομμάτων
 - Ισχυρής επιρροής μονάρχη

Η ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΛΑΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

1. Νέο Σύνταγμα του 1864.

- Νέος ηγεμόνας: Γεώργιος Α' των Γλύξμπουργκ
- Ανάγκη συνταγματικών αλλαγών → καθιέρωση αρχής της λαϊκής κυριαρχίας
- Πιο φιλελεύθερο από το Σύνταγμα του 1844

2. Χαρίλαος Τρικούπης & Αρχή της Δεδηλωμένης.

- Πρωτεργάτης της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας
- Καθιέρωσε την αρχή της δεδηλωμένης:
 - Ο βασιλιάς δίνει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο στον αρχηγό της πλειοψηφίας
- Συνέπειες:
 - σεβασμός στη λαϊκή βούληση
 - Ανάπτυξη σταθερών πολιτικών κομμάτων

3. Πολιτική & Κοινωνική Εξέλιξη

- Η Ελλάδα καθιερώνεται ως:
 - **Ανεξάρτητο**
 - **Κοινοβουλευτικό**
 - **Εθνικό κράτος**
- Το παλιό καθεστώς των αρχόντων φθίνει
- Νέα γενιά ηγετών και διανοουμένων αναδεικνύεται

4. Ρόλος του Πανεπιστημίου

- Ίδρυση του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου (1837)
 - Διαμόρφωση νέας εγχώριας πολιτικής ελίτ και διάνοησης: παράδειγμα ο **Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος**:
 - Θεμελιωτής της εθνικής ιστοριογραφίας
 - Εδραίωσε την ιδέα της πολιτισμικής συνέχειας του ελληνικού έθνους
 - Χρησιμοποίησε την αδιάσπαστη πορεία της γλώσσας και του πολιτισμού ως επιχείρημα εθνικής ταυτότητας

3. Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843

- Στρατιωτικό κίνημα
- Αναγκάζει τον Όθωνα να:
 - Συγκαλέσει εθνοσυνέλευση
 - Παραχωρήσει Σύνταγμα

4. Το Σύνταγμα του 1844.

- Ένα από τα πιο φιλελεύθερα Συντάγματα της εποχής
- Όχι πλήρης λαϊκή κυριαρχία λόγω:
 - Έλλειψης σταθερών πολιτικών κομμάτων
 - Ισχυρής επιρροής μονάρχη

Η ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΛΑΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

1. Νέο Σύνταγμα του 1864.

- Νέος ηγεμόνας: Γεώργιος Α' των Γλύξμπουργκ
- Ανάγκη συνταγματικών αλλαγών → καθιέρωση αρχής της λαϊκής κυριαρχίας
- Πιο φιλελεύθερο από το Σύνταγμα του 1844

2. Χαρίλαος Τρικούπης & Αρχή της Δεδηλωμένης.

- Πρωτεργάτης της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας
- Καθιέρωσε την αρχή της δεδηλωμένης:
 - Ο βασιλιάς δίνει εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο στον αρχηγό της πλειοψηφίας
- Συνέπειες:
 - σεβασμός στη λαϊκή βούληση
 - Ανάπτυξη σταθερών πολιτικών κομμάτων

3. Πολιτική & Κοινωνική Εξέλιξη

- Η Ελλάδα καθιερώνεται ως:
 - **Ανεξάρτητο**
 - **Κοινοβουλευτικό**
 - **Εθνικό κράτος**
- Το παλιό καθεστώς των αρχόντων φθίνει
- Νέα γενιά ηγετών και διανοουμένων αναδεικνύεται

4. Ρόλος του Πανεπιστημίου

- Ίδρυση του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου (1837)
 - Διαμόρφωση νέας εγχώριας πολιτικής ελίτ και διάνοησης: παράδειγμα ο **Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος**:
 - Θεμελιωτής της εθνικής ιστοριογραφίας
 - Εδραίωσε την ιδέα της πολιτισμικής συνέχειας του ελληνικού έθνους
 - Χρησιμοποίησε την αδιάσπαστη πορεία της γλώσσας και του πολιτισμού ως επιχείρημα εθνικής ταυτότητας

Τράπεζα θεμάτων

Να εξηγήσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων: αλυτρωτισμός, αρχή της δεδηλωμένης, Μεγάλη Ιδέα, αλυτρωτισμός

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας: α. να περιγράψετε τις κοινωνικές ομάδες που προβάλλουν κοινές διεκδικήσεις κατά την πρώτη δεκαετία της βασιλείας του Όθωνα (1834-1844.) (μονάδες 12) β. να παρουσιάσετε τους κυριότερους λόγους που οδήγησαν στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. (μονάδες 13) Μονάδες 25.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μέσα σ' αυτή τη δεκαετία (1833-1843) [...] αποσαφηνίζονται στρώματα κοινωνικά που λειτουργούν τώρα περισσότερο αυτόνομα, προβάλλοντας κοινές διεκδικήσεις και κοινά συμφέροντα.[...] Ο κλήρος, λόγιοι, δάσκαλοι και καθηγητές διαδραματίζουνε ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και των αιτημάτων της, θετικά ή αρνητικά. [...] Η αυλή, οι ξένες αποστολές, ξένοι στρατιωτικοί και οι Έλληνες που έρχονται από το εξωτερικό, συμβάλλουν στην εισαγωγή δυτικών τρόπων ζωής, ιδίως στην πρωτεύουσα. Από την άλλη πλευρά παραμένει ο αγροτικός πληθυσμός με επιβλητική την αριθμητική υπεροχή του και μεγάλη την ανισότητα στην κατανομή και την απολαβή των κοινωνικών και οικονομικών αγαθών.[...] Η οικονομική δυσπραγία και η κοινωνική αναταραχή, η λαϊκή δυσφορία και η πολιτική δυσaréσκεια συνετέλεσαν στην ενεργοποίηση πολλών δυνάμεων μέσα στον ελληνικό χώρο που τη συγκεκριμένη στιγμή, όταν φάνηκε ότι η πολιτική του ηγεσία ενεργούσε σωστά, την ακολούθησε και την υποστήριξε. Μ' αυτή την έννοια η 3η Σεπτεμβρίου μπορεί να θεωρηθεί η φυσική απόληξη της δεκαετίας.

Πετρόπουλος, Ι.Α., & Κουμαριανού, Αικ., Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους (1833-1843), Οθωνική περίοδος, Παπαζήσης, Αθήνα 1982, σ. 256-257

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται: α. να εξηγήσετε τους λόγους που οδήγησαν τους Έλληνες στη διεκδίκηση Συντάγματος κατά την επανάσταση του 1843. (μονάδες 13) β. να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων που συσπειρώθηκαν γύρω από αυτή τη διεκδίκηση. (μονάδες 12) Μονάδες 25.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Όθων, όπως και η Αντιβασιλεία, ταυτίζοντας τη δυναστεία με το κράτος, εξέφρασαν[...] μια σιδηρά πρακτική απολυταρχικής διακυβέρνησης – ιδεολογία και πρακτική που απέκλειε κάθε συζήτηση περί Συντάγματος [...] Έτσι, 10 χρόνια μετά την έλευση των Βαυαρών, με την εξέγερση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, θα μεταβληθεί επαναστατικά η διάρθρωση της κεντρικής εξουσίας. Δεν επρόκειτο, ουσιαστικώς, για σύγκρουση με το Στέμμα, αλλά με το εστεμμένο κράτος [...]. Η γαλλική πρεσβεία περιγράφοντας εκ των υστέρων την εξέγερση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, διέκρινε με οξυδέρκεια τα βασικά της χαρακτηριστικά: «Όταν ξέσπασε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου, η συνταγματική ιδέα δεν ήταν παρά πρόσχημα για τους περισσότερους από όσους συμμετείχαν. Οι πολιτικοί αρχηγοί παραγκωνισμένοι από την ημέρα της έλευσης του Βασιλιά, ήθελαν να κυβερνήσουν· οι στρατιωτικοί δεν είχαν άλλο σκοπό από το να διώξουν τους Βαυαρούς αξιωματικούς που ήταν ακόμη επικεφαλής του στρατεύματος. Όλοι είχαν, ωστόσο, την ανάγκη μιας σημαίας: διάλεξαν τη σημαία του Συντάγματος».

Δερτιλής, Γ. Β., Ιστορία του Ελληνικού Κράτους, 1830-1920, τ. Α', Εστία, Αθήνα 2009, σσ. 225-226..

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας: α. να παρουσιάσετε την κατάσταση που επικρατούσε στα εκκλησιαστικά πράγματα της Ελλάδας όταν έφτασε ο Όθωνας στην Ελλάδα (μονάδες 12) β. να σχολιάσετε κριτικά τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης στα μέτρα που έλαβαν οι Βαυαροί για τη διευθέτηση του εκκλησιαστικού ζητήματος. (μονάδες 13) Μονάδες 25.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Το χάος που επικρατούσε γενικότερα στην ελληνική ζωή χαρακτηρίζει και την κατάσταση της Εκκλησίας. [...] Κληρικοί, πρόσφυγες από την οθωμανική αυτοκρατορία που κατέφυγαν στην Ελλάδα για να ξεφύγουν από τους τουρκικούς διωγμούς, δημιουργούσαν προβλήματα εσωτερικά στην ελληνική εκκλησία. Εξουθενωμένοι ψυχικά και οικονομικά, δύσκολα μπορούσαν να αντισταθούν σε προσφορές αξιωμάτων, οι οποίες γίνονταν με [...] την υποταγή τους στην κοσμική εξουσία. [...] Όλα αυτά ήταν φυσικό να υπονομεύσουν το κύρος της Εκκλησίας, καθώς οι εκπρόσωποί της βρέθηκαν χωρισμένοι από αλληλοσυγκρουόμενα υλικά συμφέροντα [...]. Η διευθέτηση του εκκλησιαστικού ζητήματος είναι σε μεγάλο βαθμό έργο του Μάουρερ. [...] Προτεστάντης ο ίδιος, πίστευε βαθιά στην υπεροχή της κοσμικής εξουσίας, στην ανάγκη να διέπονται οι θεσμοί από αυτήν. [...] Όπως ήταν φυσικό δεν έλειψαν οι αντιδράσεις ακόμα και οι κατηγορίες ότι σκοπός της Αντιβασιλείας και των συνεργατών της ήταν να μετατρέψει τους Έλληνες ορθόδοξους σε καθολικούς ή προτεστάντες.

Πετρόπουλος, Ι.Α., & Κουμαριανού, Αικ., Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους (1833-1843), Οθωνική περίοδος, Παπαζήσης, Αθήνα 1982, σσ. 103-107.

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε: α. στον τρόπο με τον οποίο κατοχυρώθηκε η λαϊκή κυριαρχία σταδιακά, μετά το Σύνταγμα του 1864. (μονάδες 15) β. στους λόγους για τους οποίους η λεγόμενη «αρχή της δεδηλωμένης» αποτελεί σταθμό στην πολιτική ιστορία της χώρας. (μονάδες 10) Μονάδες 25.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Θεωρητικά, ο Γεώργιος δρούσε μέσα στο συνταγματικό πλαίσιο διορίζοντας και παύοντας κυβερνήσεις μειοψηφίας, υπό την έννοια ότι το Σύνταγμα του 1865 έδινε το δικαίωμα στον βασιλιά να διορίζει και να παύει τους υπουργούς του. Εφαρμόζοντάς το, όμως, κατά γράμμα, ερχόταν σε αντίφαση με την δημοκρατική δομή του πολιτεύματος, που απαιτούσε η κυβέρνηση να προέρχεται από την πλειοψηφία της Βουλής. Υπήρχε, δηλαδή, μια αναντιστοιχία ανάμεσα στο πνεύμα και στο γράμμα του Συντάγματος, που καθιστούσε αντισυνταγματική τη βασιλική τακτική. Η αρχή της δεδηλωμένης, όπως διατυπώθηκε στον λόγο του Θρόνου το 1875, δεν ήταν καινοφανής. Και πριν το 1875 είχε ειπωθεί επανειλημμένα, τόσο στη Βουλή όσο και στον τύπο, πως η κυβέρνηση έπρεπε να απολαύει της εμπιστοσύνης όχι μόνο του βασιλιά, αλλά και της Βουλής.

Τρίχα, Λ., Χαρίλαος Τρικούπης, Πόλις, Αθήνα 2016, σσ. 251-252.